

Vekerdy Tamás

# Szerényi, a XX. század tömegközlekedője

**M**i lesz már?

Szerényi Gábor nézi a tárgyakat – mindennapi életünk materiális kellékeit –, és figyelmében várakozás feszül.

Az nem lehet, hogy csak ennyi...

Az nem lehet, hogy csak ennyi a világ.

Ha jól odafigyelünk, majd csak kibukkan valaki – valami –, könyvek közül hal, sárkány vagy kígyó; vagy ott áll valami, vagy oda teszünk valamit, ami csak emlékeztet (gúnyosan? szeretettel?) egykori élőlényekre: bútorok között, szobabelsőben egy mikiegér.

Sunt lacrimae rerum, van a tárgyaknak könnyük, mert – úgy látszik – lelkük is van.

Vagy csak mi beleképzeljük (mondjuk józanul, hazugul, felnőttesen) a lelket (mi ez a lélek?) a tárgyakba; felruházzuk őket – de honnan, mivel? –, akkor legalább nekünk van lelkünk – ami *sóvárog* valamire?

Megnyílik – két sor között – az ég?

Rejt-e valamit az elviselhetetlen, megunt, mégis szeretett világ? Ha igen, ha akármit – már jó.

Valahonnan erő származik, és a figyelőben megindulnak a lassú átváltozások. Görbült és más-tárgyakba-tovább-nőtt tollak, ajtófélfák, körzők; lépcsőházzá változott könyvbelsők... Aztán: élet-telenül maradt puzzle-darabkák (életünk darabkái?), vagy olyan pontosan rajzolt gemkapocs, amit mi görbítettünk ki és meg; és más maradékok: gomb cérnával, letépett naptárlap, elégett gyufaszál – a meglevenedés *előtti* utolsó stációban.



Mert mintha Szerényi úgy gondolná: minél *pontosabban* ábrázolok valamit, annál erőteljesebben *kényszerítem*, hogy „adja ki a lelkét”, mutassa meg, elevenedjen (legalább a képzeleti képek világában, bennem, ahol az igazság, a vigasztaló valóság nyilatkozik, az elviselhetetlen realitással szemben).

Tárgyak mellé még növényi lét. Ez már valahol a megfogható és megfoghatatlan határán. A növénynek nem kell meglevenedni. Él. Máshol van a titka. Nem a még és még pontosabb ábrázolással kényszeríthetjük titkának feltárására. Léte és lényege – ezek elől az eszközök elől – ellillan.

És íme egy megfejtő szöveg – mind a fentiekhez – Kafka *Naplójából*: „Ha nem jön is semmilyen megváltás, minden pillanatban méltó akarok lenni rá.”

Szerényi Gábor tömegközlekedési kiállításán – a Lágymányosi Közösségi Házban – földre dobott kabátokra lép az ember. Belépéskor az ajtófélfán Jeremiás siralmainak szavait láttam. A legbelsőbb sarokban: földre – a kabátokra – szórt szemüvegek egy székre tett lavór előtt; a lavórban víz, mellette szappan; a vízen kis örökmécses úszik és ég; a lavór fölött copfba font női hajtincs nő ki a falból, felette zuhanyrózsából füst gomolyog: *ez alkalommal* indiai füstölők kellemes illata... A hangszórókból vonatok rohanásának és visszhangos csikorgó fékezésének rettenetes zajai; a budapesti metró za-

jai; megálló, ajtónyitás, kiáltás – Pillangó utca! –, majd megint a becsapódó ajtók, s a rohanó-zaj: süvölt, dübörög, sustorog a csőben rohanó kocsi a föld alatti levegőben.

A falakon körbe: a budapesti metrókn készült rajzok. Emberek, emberi arcok, hátaik, vállak – fogantyúk, ülésük és megint: emberek. A naptárlap léniái és dátumai szabdalják és pecsételik őket, a lapé, amire rajzolódta. (Itt-ott címek, viccek, szövegek; nemegyszer rejtőzködve egészen apró betűkkel; a bölcsesség erőitől duzzadó szövegei – itt a szellem végső sikoltásai.)

A kabátokon botorkálva – kínos, kellemetlen érzés ez; bizonytalan, sehol egy nem puha, sima felület... csak nincsenek a kabátokban (köztük bundák is), csak nincsenek a kabátokban *testek?* – lassan feldereng a látogató-nézelődőben: itt valahogy Auschwitz – a század sok más néven is megsokszorozott iszonyata – és mai, mindennapi metró-életünk kapcsolódik össze. Az Auschwitzba – és egyéb lágerekbe – tartó vonatok, vagonok és a velünk mindennapi auschwitzainkba tartó, száguldó mai, budapesti metrószerelvények...

Petri György kétsorosa jut eszembe:

Címével együtt:

## Lakótelep

Tízemeletes kilövősilók:  
a munkaerő sorozatvetői.

És a munkatáborok kapufelirata:

*A munka szabadodá tesz!*

És az országnyi munkatáborok jelszava:

*A munka becsület és dicsőség dolga!*

(Hogy ne kelljen megfizetni.)

És a tizenkilenc évesek, akikkel mostanában találkoztam. És akik azt kérdezték tőlem, miért dolgoznak? Hogy ehessenek? És miért egyenek? Hogy dolgozhassanak? Hol a cél? Hol az értelem a dolgokban? Csodák-csodája: még az autó se igazi cél egyeseknek (még egy nyugati kocsi se; ezek

már igazán elvetemültek); sőt: a „ház”, a lakás se (mely különben megszerzethetetlen; megszerzethetetlen: önerőből, jellemünk és személyiségünk szétrombolása nélkül).

Heidegger is eszembe jut: a mi civilizációnk *a lényegtelen dolgok* civilizációja, mely az embert pusztítóan elszakította a lét életető gyökérrendszerétől és kiszolgáltatottá tette. És: éppen ezáltal nyitott utat az újabb és újabb iszonyatok betörésének; ájult ürességéből kihúzódtak az istenek – s ahonnan az istenek kihúzódnak, oda a démonok özönlenek be (akik magukról azt hazudják, hogy nincsenek).

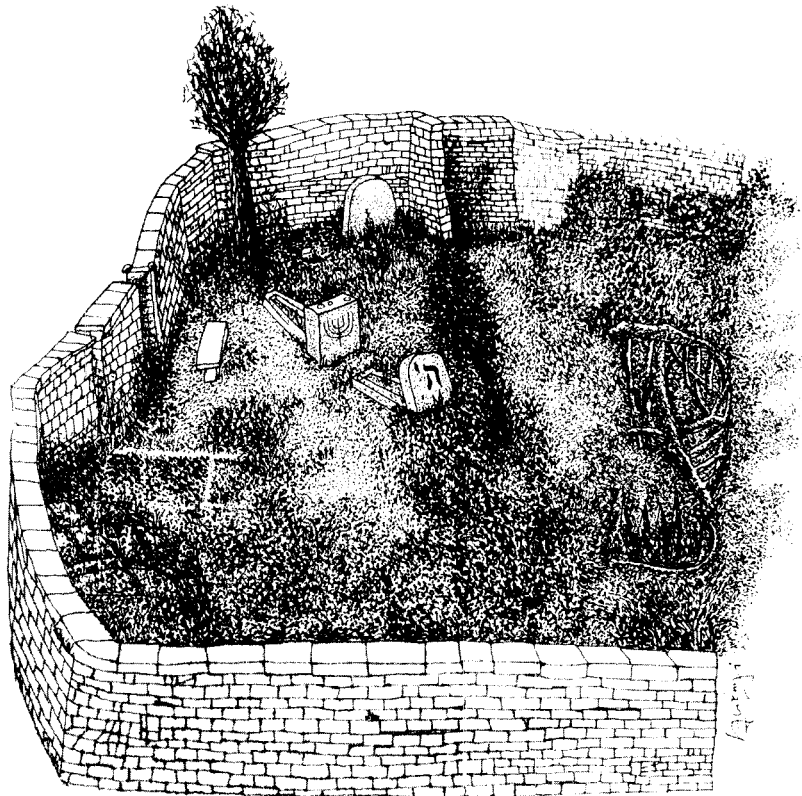
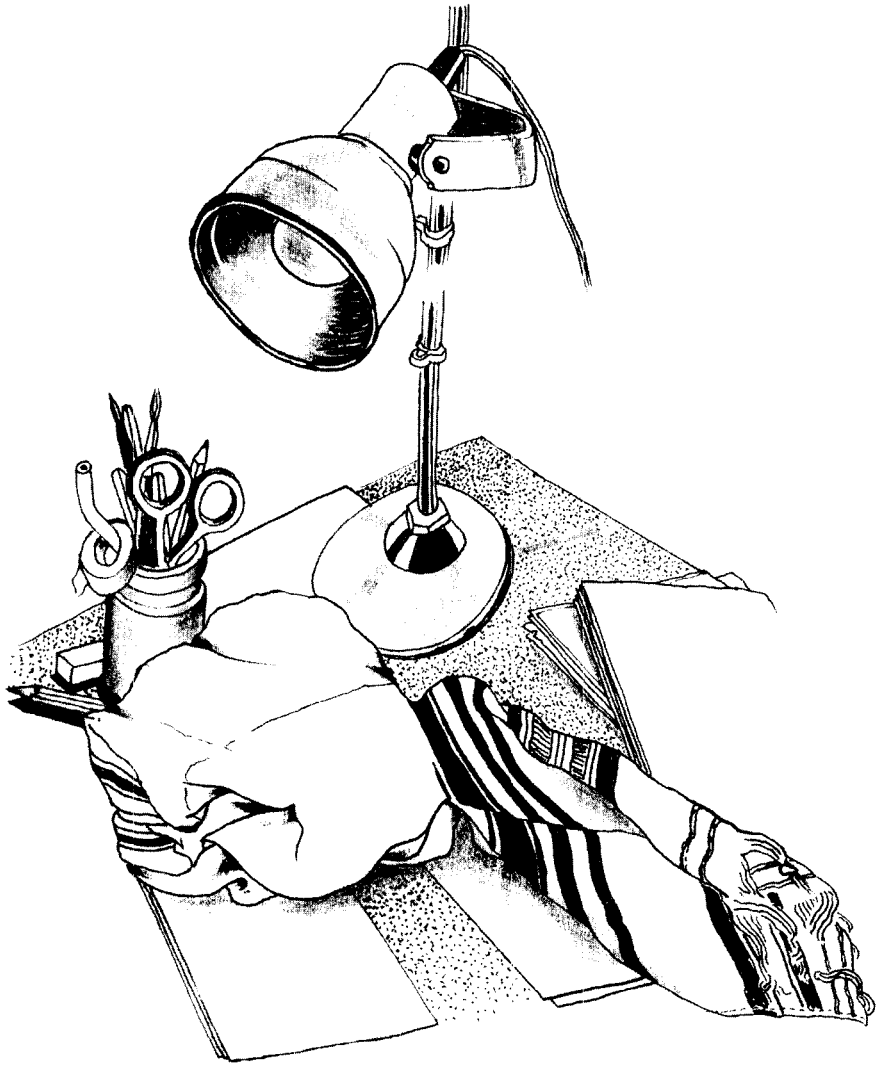
És a másik oldal: milyen csábítóan tűnhet még a robotmunka is, amikor nincs, amikor az sincs, nem lehet elhelyezkedni.

Szerényi kiállításán indulnak és robognak a metrók – és a vonatok – a világ egyik legolcsóbb munkaerejével, akár Auschwitzba, ahol a munka szabaddá tesz, akár a mindennapok auschwitzába, amelyik felőrli az emberi egzisztenciát, amelyik elszakítja a létől az embert, és amelyik lényegtelené teszi a létezését. Szerényi Gábor, példás önmegtágadással, ez alkalommal nem állította ki varázslatos tárgyrajzait vagy egyéb különleges és csodaszerű ábrázolatait bőröndöktől a körzőkig, szobabelsőtől a kisfiúig, hanem csakis és kizárólag a metrókn és a metró tolongásában és lökdösődésében készült skicceket tette a falra. Az emberek kiürült arca és késébeesett tartása beszél arról a veszteségről, ami – testi-lelki-szellemi értelemben – életük, ami éltük során éri őket. És a kiürültség és a késébeesés mélyén még mindig ott dereng valamiféle megkapaszkodó remény, vagy legalábbis: mintha ezt is látná az a valaki, aki aláereszkedik ebbe a pokolba, a mindennapok poklának metróbugyraiba, és valamiféle – ha még oly vázlatos – formát ad ezeknek az impresszióknak, megpróbálja lökdösődés és rázás közben a már-már végképp eltávozott szellem erejével ezeket az impressziókat megformálni.

Vázlatok, asszociációk – nem a hullák, csak a kabátjaik – emlékek – kis és nagy iszonyatok kapcsolódásai...

És Szerényi – az ajtófélfán – Jeremiás szavával fohászodik:

Közelegj hozzám, mikor segítségül hívlak téged...





סדר הוקרת ושמות.

